

EKOSYSTEMTJÄNSTER - ETT LURIGT, PRAKTISKT, OCH VÄRDEFULLT BEGREPP

2019-12-17

Av: Ekologigruppen

I början av december anordnades den nationella konferensen Låt staden grönska om varför och hur ekosystemtjänster kan integreras i den byggda miljön. Verktyg för ekosystemtjänstanalyser presenterades och framtida politik diskuterades för att sätta naturen på allas vår agenda. Ekologigruppen var självklart på plats.

Att naturen har värde för oss människor är en självklarhet. Vi lever i naturen, av naturen och med naturen. Samtidigt lever många sina liv på längre avstånd från natur och landsbygd idag jämfört med tidigare generationer. Vårt beroende av naturen i en allt mer föränderlig värld är dock omöjligt att bortse från.

Den amerikanska journalisten Richard Louv har myntat begreppet "Nature-deficit disorder", att människor, speciellt barn, får beteendeproblem såsom koncentrationssvårigheter, av att inte få vara i naturen. Det finns de som gärna betalar dyrt för så kallade skogsbad – det vill säga att promenera och "omfamnas" av skogen. Något som egentligen är alldeles gratis.

Därför är det inte konstigt att begrepp som ekosystemtjänster hamnat på tapeten inom politiken och planeringen – ett paraplybegrepp som inkluderar allt från nyttan av naturliga processers möjlighet att rena dagvatten, skapa behagligt lokalklimat och främja vår hälsa genom naturvistelser.

Knepigt och tekniskt – kan alla hänga med?

Ekologigruppen har på uppdrag av Linköpings kommun gjort en omvärldsanalys av hur kommuner i Sverige jobbar med ekosystemtjänster i sin samhällsplanering. Är det lätt eller svårt? Hur fungerar kunskapsöverföring, koppling till budget och samarbete mellan olika förvaltningar? Vi intervjuade tolv tjänstepersoner från sex olika kommuner som alla aktivt jobbar med begreppet, har tagit fram underlag och riktlinjer och dessutom var omnämnda av Aktuell Hållbarhet som kommuner med ledande miljöarbete. De vi intervjuade kom från olika förvaltningar med olika bakgrunder. Vi var måna om en mångfald av perspektiv och det blev spännande samtal. Genom att inte bara fråga exakt vilka riktlinjer och arbetssättkommunerna har utan även hur dessa upplevs, fick vi en god inblick i den dagliga praktiken av planering med ekosystemtjänster.

Det som förvånade mig mest var att många fortfarande upplevde ett motstånd mot begreppet ekosystemtjänster. Inte motstånd mot värdet att ta hänsyn till natur och grönstruktur men mot att kalla det *ekosystemtjänster*. En respondent uttryckte att hen upplevt att ju mer praktiskt man jobbar med exempelvis lokalt omhändertagande av dagvatten, drift och genomförande desto *mindre* benägen var man att säga att det var ekosystemtjänster. Flera uttryckte att begreppet kan låta tekniskt och akademiskt och därmed svårtillgängligt. För mig som snackar ekosystemtjänster till frukost, lunch och

middag kom det som en ögonöppnare – och vikten av att vara pedagogisk och ödmjuk kom verkligen fram.

Samtidigt lyfte respondenter, särskilt från planerings-skrået, hur bra det är med ekosystemtjänstbegreppet för att det kan samla så många olika frågor under en rubrik och verkligen ge kraft åt gröna frågor. Gröna ytor som tidigare varit svåra att försvara som värda att bevara eller att utveckla för natur- eller rekreationsvärden får nu ett tydligare värde även för hantering av vatten, klimatreglering och/eller luftrening och bullerdämpning.

Måste naturen ha ett värde?

Ekosystemtjänster är naturens nytta för människan och definieras av Naturvårdsverket som *"alla produkter och tjänster som naturens ekosystem ger människan och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet"*. Fokus på människan och på värde/nytta/välfärd är dock en central del av kritiken mot begreppet. Måste naturen ha ett värde? Just att synliggöra värdet av naturen i samhällsplaneringen är ett etappmål som regeringen beslutat om och en stor anledning till att ekosystemtjänster är ett så fantastiskt planeringsverktyg. Värde kan både betyda ett monetärt värde, ett relativt värde, ett kvalitativt värde men vi kommer inte ifrån att något anses som mer värt än något annat när vi utgår från ett ekosystemtjänstperspektiv.

I denna diskussion måste vi hålla hårt i ekosystemtjänster som just planeringsverktyg. Naturens värde för människan behövs för att fatta välgrundade beslut – men naturen i sig behöver ju inte bry sig. Ekologiska processer och funktioner bryr sig inte om huruvida vi mäter fördröjning av dagvatten lika lite som flora och fauna bryr sig om administrativa gränser. Värdet av ekosystemtjänster definierar inte naturens existensberättigande utan snarare människans och vårt samhälles. Det är vi som måste förstå och respektera värdet, snarare än att naturen har något att bevisa för oss.

Kaskadmodellen i Ekologigruppens tappning baserad på Potschin och Haines-Young, 2010.

Kaskadmodellen

En modell vi brukar använda i våra ekosystemtjänstrapporter och föreläsningar är Kaskadmodellen som togs fram av forskarna Potschin and Haines-Young 2011. Modellen visar hur ekologiska system och socioekonomiska system samverkar. För att ekosystemtjänsten ska finnas behövs **ekosystemen** och **ekosystemens funktioner** – och tjänsten blir *nyttig* efter vilket värde vi ger den. Låter vi det ta plats i beslut och planering genom våra institutioner kan vi påverka ekosystemen och helt enkelt skapa mer värde. Eller förstöra värde. Och då får vi betala priset för det.

Hur ser vi på Ekologigruppen på begreppet?

I våra olika roller möter vi många aktörer som på olika sätt jobbar med ekosystemtjänster – men det är tydligt att vi inte alla använder samma ord. Många brinner för miljö och natur och sitter inne med djup kunskap om varför och hur vi behöver värdera naturens nyttor. Riskerar vi göra det komplicerat i onödan med ekosystemtjänstbegreppet?

Vi möter en hel del utmaningar när vi ständigt byter planeringsskala – från kommunövergripande kartläggningar till gestaltning av bostadsgårdar. Även om tjänsterna är desamma förändras detaljeringsgraden och vad vi verkligen kan kartlägga på ett kostnadseffektivt sätt och vilken typ av åtgärder vi kan föreslå.

Den svåraste frågan är dock uppföljning och genomförande. Som konsulter kommer vi in i ett projekt under en begränsad tid – och för att uppnå vårt motto "Hållbarhet på riktigt" vill vi veta att det vi föreslår också blir verklighet, och att det

fungerar som det var tänkt. Det förutsätter en god relation med våra beställare och att vi är med från översiktlig planeringsskala till utformningen av platsen.

Att börja kartera, värdera och prioritera ekosystemtjänster leder ofta till hektiska diskussioner, bild från workshop med Trollhättans stad. Foto: Ekologigruppen

Ekosystemtjänster förutsätter ekosystem

Kaskadmodellen visar att vi behöver ekosystem för att kunna få ekosystemtjänster och även om det låter logiskt är det en pedagogisk utmaning. Många vill mycket med ekosystemtjänster och frågan är hur stora värden vi kan skapa på små ytor. Ofta behöver vi låta naturen göra sin grej och vara ödmjuka inför att ekosystem är komplexa, stora träd tar lång tid att växa och för att skapa kvalitet behöver vi ofta också kvantitet.

Det som ligger utanför begreppet

En återkommande debatt hos oss som jobbar med ekosystemtjänster är just gränsdragning mellan tjänster och när vi riskerar generalisera ekosystemtjänster för mycket. Kulturella ekosystemtjänster är oftast knepigt då exempelvis rekreation kopplat till grönstruktur är en viktig ekosystemtjänst i planeringen – men all rekreation har inte med naturen och göra. Samtidigt riskerar kulturella värden att få för lite uppmärksamhet, ofta undervärderas den tid som skulle krävas för att ta fram ett bra underlag.

Ekosystemtjänstanalyser är alltså inte ett one size fits all-verktyg, men visst är det en möjlighet att kunna samla väldigt många värden som tillsammans verkligen gör skillnad. Särskilt i den täta staden där människans behov är många, och även de relativt små, och från ett naturvårdsperspektiv mindre värda, gröna plättar kan ha stor inverkan på människors hälsa, stadens resiliens och platsens attraktivitet. Att skapa bra beslutsunderlag för markanvändningsavvägningar och ge naturen en aktiv roll i stadsplaneringen är inte bara ett sätt att skapa dekorativa mellanrum mellan husen.

Alla behöver inte älska begreppet ekosystemtjänster, eller ens använda sig av det. Det viktiga är att vi tillsammans jobbar för att *låta staden grönska!*

Konferensen Låt staden grönska arrangerades av Boverket i samverkan med ArkDes, föreningen C/O City, Naturvårdsverket, Nordiska ministerrådets samarbetsgrupp för hållbara städer, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Tankesmedjan Movium och Utredningen Samordning för bostadsbyggande